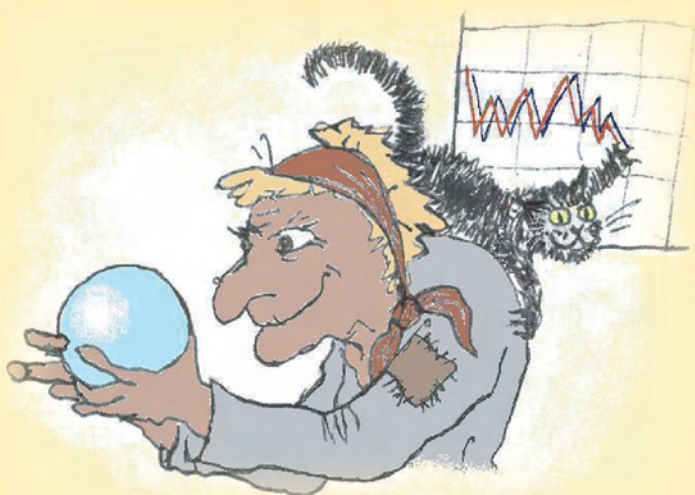

Předvídání kvalifikačních potřeb

„Předpovídání je vždycky obtížné, zvláště když se týká budoucnosti.“
Niels Bohr

Jednou z oblastí, které se Observatoř dlouhodobě věnuje, je předvídání kvalifikačních potřeb trhu práce. Zkoumání budoucího vývoje ekonomiky a včasná identifikace měnících se požadavků, které tento vývoj klade na profesie a kvalifikace, jsou ve vyspělých evropských zemích považovány za klíčovou komponentu pro strategická rozhodování na trhu práce i ve vzdělávací sféře. Země jako Irsko, Velká Británie, Nizozemsko, Německo, Rakousko, Finsko nebo Kanada investovaly v minulých letech značné úsilí na vytvoření systémů předvídání, které informace tohoto druhu pravidelně přinášejí. Obdobný cíl sleduje v rámci svých projektů i Observatoř.

Ing. Věra Havlíčková, havlickova@nvf.cz

Ing. Jiří Braňka, branka@nvf.cz

Mgr. Zdeňka Šimová, simova@nvf.cz

Kvantitativní projekce

Zahraniční zkušenosti ukazují, že nejvhodnějším postupem při zjišťování kvalifikačních potřeb je kombinace různých metodických přístupů. Jedním z nich je i matematické modelování. To aplikuje Observatoř ve spolupráci s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, když využívá prognostický model ROA-Cerge, vytvořený koncem 90. let v rámci mezinárodního projektu vedeného Observatoř. Model vyhovuje použití na národní úrovni. Umožňuje zjišťovat situaci na pracovním trhu v příštích pěti letech z hlediska uchazečů o práci i zaměstnavatelů. Porovnává budoucí nabídku pracovní síly s její poptávkou podle kvalifikačně profesních a dalších charakteristik. Model je náročný na datové vstupy, ale základní myšlenka jeho fungování je poměrně jednoduchá.

Poptávka je složena ze tří částí. Nahrazovací poptávka zachycuje potřebu zaměstnavatelů nahradit pracovníky, kteří během prognózovaného období opustí pracovní trh (např. odejdou do důchodu). Tento typ projekce vyžaduje informace o tocích na trhu práce pro jednotlivé věkové skupiny. Expanzní poptávka vyjadřuje změnu v rozsahu zaměstnanosti v daném povolání nebo vzdělanostní skupině během sledovaného období. Prognóza této části poptávky je založena na střednědobé předpovědi vývoje zaměstnanosti v 15 odvětvích ekonomiky. Substituční poptávka vyjadřuje možnost nahradit pracovníky s určitým vzdělanostním profilem pracovníkem s jiným, avšak profesně příbuzným profilem. Souhrn těchto poptávek tvoří celkovou poptávku pro každou vzdělanostní skupinu nebo skupinu povolání, jichž je 27 respektive 32.

Předpověď **nabídkové** strany vychází z velikosti existující pracovní síly, dále zahrnuje příliv budoucích absolventů škol a osob krátkodobě nezaměstnaných. Porovnáním identifikujeme, u kterých vzdělanostních skupin lze očekávat v cílovém roce převis nabídky či poptávky. Získáme dva typy výstupu. Jedním je prostý roz-

díl mezi nabídkou a poptávkou, umožňující kvantifikovat rozsah budoucí nerovnováhy. Druhý výstup tvoří dva poměrové indikátory. Indikátor budoucích vyhlídek na trhu práce vypovídá o pravděpodobnosti, s jakou osoba určitého vzdělání najde zaměstnání. Indikátor budoucích vyhlídek při najímání zobrazuje situaci z pohledu poptávkové strany. Vyjadřuje, jakou bude mít zaměstnavatel šanci přijmout zaměstnance s daným vzděláním. Indikátory nabývají hodnot od 0 do 2. Pro snazší interpretaci jsou spojité indikátory nahrazeny 5 kategoričnými stupni popisujícími situaci na trhu práce jako výbornou, lepší, dobrou, horší a špatnou. Pro názornost uvádíme výňatek z výsledků z projekce pro období 2007-11:

Číslo klustru	Obor vzdělání	Vyhlídka na získání zaměstnání
2	Základní vzdělání	horší
3	Řízení a obsluha strojů, strojírenství, hutnictví	lepší
4	Elektrotechnika, doprava, spoje	výborná
5	Chemie, potravinářství	dobrá
6	Textil, oděvnictví, výroba obuvi	dobrá až lepší

Nevýhodou prognózy získané pomocí kvantitativního prognostického modelu je značný stupeň agregace výsledků a nedostatek informací o kvalitativních aspektech požadovaných kvalifikací. Protoje vhodné začlenit tento informační zdroj do širšího rámce systému pro včasnou identifikaci vzdělávacích potřeb, o jehož vybudování se Observatoř snaží. To by umožnilo vytvářet a propojovat tématicky obdobně zaměřené informace získané různými metodickými postupy a vytvářet tak co možná nejvěrohodnější obraz budoucnosti.

Sektorové studie

Současně s kvantitativním modelem rozvíjí Observatoř i projekt zaměřený na hlubší analýzy vybraných sektorů ekonomiky, který se opírá o expertní analýzy trendů a vývojových směrů a jejich dopadů na profese a kvalifikace. Jsou to tzv. sektorové studie. Jejich cílem je kvalitativní pohled na budoucí vývoj trhu práce, který kvantitativní model vhodně doplňuje.

Sektorové studie se snaží odpovídat na následující otázky:

- *Jaké jsou pravděpodobné scénáře vývoje ekonomiky a jejích sektorů ve vazbě na ekonomické, technologické, poptávkové a další trendy?*
- *Jaké důsledky mohou mít tyto scénáře pro zaměstnanost a požadovanou kvalifikační strukturu pracovních sil, jaké příležitosti a ohrožení to může znamenat?*
- *Jak se budou měnit v dohledné budoucnosti požadavky zaměstnavatelů na pracovníky v jednotlivých sektorech a jak je bude možné uspokojit?*
- *Povedou změny v ekonomice a jejích sektorech ke zvýšení či snížení zaměstnanosti? Ke vzniku nových profesí nebo k zániku některých profesí?*
- *Dojde k významným proměnám některých profesí z hlediska kvalifikačních požadavků a obsahu práce?*

Hledáním odpovědí na tyto otázky umožňují sektorové studie předcházet problémům nesouladu struktury nabídky a poptávky po pracovní síle, tj. problémům se strukturální nezaměstnaností, předvídat rychlý vývoj a změny v určitých oborech, který klade zvýšené nároky na změny v ob-

lasti profesní přípravy, a řešit nikoli současně, ale budoucí potřeby trhu práce - protože změny v oblasti profesní přípravy není možné provést tak rychle, aby reagovaly na aktuální problémy.

Jedním z výstupů sektorových studií by měl být tzv. „Kvalifikační barometr“, který na základě komplexní prognózy vývoje sektoru posoudí rozvojový potenciál vybraných profesí a budoucí poptávku po nich z hlediska počtu i kvalifikačních požadavků a porovná je s odhadovanými kapacitními a kvalitativními schopnostmi vzdělávacího systému. Budoucí profesní a kvalifikační mezery na trhu práce jsou dané porovnáním této poptávky a nabídky.

Kvalitativní přístup ve zkoumání budoucích potřeb trhu práce byl úspěšně ověřen na sektorové studii „Budoucí potřeba kvalifikované práce v sektoru Energetiky“, která je k dispozici ke stažení na webových stránkách Observatoře. V rámci projektu ITP se pak realizují dvě další studie, které umožní ještě hlubší pohled do dvou vybraných sektorů. Zpracovávají se prognózy vývoje sektoru elektrotechnického průmyslu (OKEČ 30-33) a sektoru informačních a komunikačních technologií (ICT služby, OKEČ 64.2 a 72) v horizontu 2008-2018, které budou dokončeny na jaře příštího roku. Zpracovávání sektorových studií, zaměřených na budoucí problematiku trhu práce, je v České republice relativně novým tématem a zatím mu chybí potřebná metodika. Studie, které v současné době v projektu ITP vznikají, mají za úkol metodické postupy pro jejich zpracování ověřit a rozvinout.

„KVALIFIKAČNÍ BAROMETR“ vyjadřuje hodnocení budoucí rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po kvalifikované práci.

Příklad výstupu ze sektorové studie Energetika:

Okruh pracovních pozic	Změna
Projektanti a konstruktéři	▼▼
Pracovníci výzkumu a vývoje	▼▼
Operátoři výrobních bloků	▲
Dispečeré v energetice a specialisté na rozvod energie	▼
Strojníci energetických zařízení	▼
Dělníci výrobních a rozvodných energetických systémů	▲
Specialisté v jaderné energetice ¹	▼

Legenda k tabulce:

- ▼▼ významný nedostatek pracovníků v profesi
- ▼ mírný nedostatek pracovníků v profesi
- ▲ mírný přebytek pracovníků v profesi

Za předpokládaného vývoje, že ve sledovaném období nezačne stavba nové jaderné elektrárny v ČR.

Dokončením dvou sektorových studií však úkol Observatoře zdaleka neskončí. Konečným cílem projektu je začlenit tyto studie i výše uvedený kvantitativní model do širšího rámce systému předvídání kvalifikačních potřeb trhu práce. Činnosti a výstupy tohoto systému by měly pomáhat při tvorbě koncepcí a strategií rozvoje, připravovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí. Zároveň budou informace systému podporovat činnost institucí Služeb zaměstnanosti a poradenství o výhledech na trhu práce, které je poskytováno studentům, absolventům i zaměstnavatelům.

Pracovníci Observatoře jsou členy mezinárodní sítě **SkillsNet**, která spojuje kvalifikované výzkumníky a další odborníky z oblasti zaměstnanosti, trhu práce a vzdělávání nad otázkami včasné identifikace kvalifikačních potřeb. Síť byla založena v r. 2003 Evropským střediskem pro rozvoj odborného vzdělávání a přípravy (Cedefop) s cílem zabývat se rychle se měnícími požadavky na znalosti a dovednosti pro budoucí pracovní trh a metodami jejich zjišťování.

SkillsNet je volné sdružení, do něhož se může zapojit každý, kdo má o dané téma zájem. V rámci sítě jsou pořádány semináře a konference. Odborné prezentace z konferencí a dalších akcí vydává SkillsNet v podobě knižních publikací a jsou dostupné také na jeho webových stránkách. Více informací a kontakty na členy sítě je možno najít na internetové adrese:

http://www.trainingvillage.gr/etv/Projects_Networks/skillsnet/.